

УДК 101.1:32

Шевчук Д. М.

ПОСТМОДЕРНІ ВИМІРИ ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

У статті досліджено особливості розвитку політичної філософії в умовах постмодерну. Автор звертає увагу на специфічні риси та концепти постмодерної філософії. Також розглянуто найбільш значимі ідеї, що представлені в працях постмодерних політичних філософів.

Ключові слова: *постмодерн, політика, політичний світ, ризома*

В статье исследуются особенности развития политической философии в условиях постмодерна. Автор обращает внимание на специфические черты и основные концепты постмодерной философии. Также рассмотрены наиболее значимые идеи, которые представлены в работах постмодерных политических философов.

Ключевые слова: *постмодерн, политика, политический мир, ризома*

The characteristics of development of political philosophy in postmodern conditions are investigated in the present article. The Author pays attention to the specific features and the main concepts of postmodern philosophy. He analyzes the most important ideas that are presented in works of postmodern political philosophers.

Key words: *postmodern, politics, political world, rhizome*

Постановка проблеми. Сучасну епоху досить часто окреслюють термінами «постмодерн», «постсучасність». За допомогою цих термінів визначають стан постіндустріального, інформаційного суспільства. При цьому підкреслюється, що постмодернізм як філософський і світоглядний вираз постсучасності виходить за рамки культурного життя (хоча найбільшого вираження він отримав в мистецтві) і пронизує усі сфери суспільства – політику, економіку тощо. З цього приводу українська дослідниця О. Пахльовська пише так: «Екстраполяція проблеми постмодернізму з культурного простору на інші простори самореалізації людини і суспільства не лише можлива, а й необхідна саме тому, що постмодернізм є світовідчуття, що перетворилося на світогляд» [9]. До цього можемо додати також спостереження відомого німецького дослідника Вольфганга Вельша, який стверджує, що «постмодерн» сигналізує про багатоаспектний процес змін. Що стосується змін в соціальній, політичній, економічній та технологічній сферах, то він пише так: «Заміна індустріального виробництва на постмодерне суспільство послуг і постмодерної активності, економічна переорієнтація від глобальних концептів на стратегії диверсифікації, структурні зміни комунікації через нові технології, новий науковий інтерес до недетерміністських процесів, до структур самоорганізації, до хаосу і фрактального виміру, філософське розставання із суворим раціоналізмом і сцієнтизмом та перехід до множинності конкуруючих парадигм – усе це є процесами, що демонструють важливі зрушення порівняно з позицією модерну» [3, с. 24]. В рамках постмодернізму філософія змінює свій статус та способи осмислення феноменів, що складають її предмет. Це стосується також і політичної філософії, яка прагне схопити нові феномени, що проявляються в (пост)модерному політичному світі.

При цьому, звернімо увагу на те, що терміни «постсучасність», «постмодерн», «постмодернізм», а також і саме явище постсучасності породжують цілу низку суперечностей. Так, дослідники вказують на значеннєву інфляцію згаданих термінів: «Кон'юнктура мода на терміни «постсучасність» («постмодерн») спричинила їх значеннєву інфляцію, яка посилює їх емоційне і ціннісне використання. Постмодернізм є поняттям нечітким, оскільки існує непевність щодо явищ, що належать до його об'єму, а також неясним, оскільки не можемо однозначно вказати на властивості характерні явищам, які називаються постмодерними» [10, с. 29].

Загальний аналіз досліджень з проблеми. Дана проблематика була предметом дослідження ряду сучасних філософів. Зокрема, до проблеми визначення сутності постмодерну зверталися Ж.-Ф. Ліотар, А. Бронк, Е. Гіденс, У. Еко, В. Єшкілев, С. Леш, В. Вельш та ін. Окремі теми політичної філософії та їх осмислення за допомогою посмодерного стилю мислення зустрічаємо в працях Ж. Деріди, Ж. Бодріяра, Ж. Делеза, Ф. Гватарі та ін.

Метою дослідження, представленого в цій статті є здійснення цілісного аналізу особливостей політичної філософії, які проявилися в рамках парадигми постмодернізму. Задля досягнення цієї мети буде визначено сутність та стан постмодерної філософії, здійснено інтерпретацію найбільш значимих концепцій політичного, що в рамках її постали.

Виклад основного матеріалу. Постмодерн не піддається схопленню, важко також чітко окреслити, що таке філософія постмодернізму. Однак дослідники виокремлюють декілька загальних рис філософії в часи постмодерну.

По-перше, це антикартезіанське налаштування постмодерної філософії. Йдеться про загальну критику новочасної філософської традиції. Відповідно критикують погляди Рене Декарта (Картезія), якого вважають батьком філософії Нового часу. Ця критика спрямовується, зокрема, проти Декартівського розуміння суб'єктивності. Але крім цього, Декарта звинувачують у спіритуалізмі, ідеалізмі, дуалізмі тощо.

По-друге, загальною рисою постмодерної філософії є деконструктивістське налаштування. Йдеться про те, що одним із методологічних прийомів постає деконструкція. Філософія прагне демістифікувати традиції попереднього філософування. У цьому сенсі постмодерн намагається піддавати усе сумніву та деструкції, демаскувати.

По-третє, постмодерна філософія відкидає дихотомію суб'єкт-об'єкт, а тому й заперечує будь-який об'єктивізм. Це, у свою чергу, зумовлює особливе ставлення до істини, яка розуміється динамічною. Вона вже не має цінного і позитивного характеру. Істина навіть звинувачується в тому, що вона впроваджує певну логіку домінації (можемо згадати, наприклад, фемінізм, представники окремих течій якого стверджують, що поняття істини є маскуліним). Таким чином, в рамках постмодерної філософії зауважується, що, пізнаючи світ, ми приходимо не до об'єктивної істини, але маємо справу із різноманітними інтерпретаціями. Об'єктивне пізнання взагалі не є можливим, оскільки світ ми описуємо за допомогою мови, остання ж ніколи не є нейтральним засобом пізнання, оскільки обумовлена культурою (в цьому контексті можемо згадати відому гіпотезу лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа, згідно із якою структура мови визначає структуру мислення людей, а тому представники різних мовних спільнот по-різному сприймають світ).

По-четверте, це антифундаменталізм. Під фундаменталізмом у даному випадку розуміємо погляд, згідно з яким існують так звані фундаментальні положення, добре обґрунтовані і безсумнівні. Постмодернізм, у свою чергу, є плюралістичний, передбачаючи, зокрема, й те, що жоден тип пізнання і жодна сферу культури не може претендувати на першість.

Крім згаданих рис, можемо також звернути увагу на те, що постмодерна філософія характеризується подоланням традиційних філософських, культурних, соціальних та політичних меж і дистинкцій. Це пов'язано також із руйнуванням соціальних ієрархій, доданням політичних поділів (наприклад, поділу на лівих, правих та центристів). Також в рамках постмодернізму проявляється криза людського в політичному та соціальному світі, що інколи діагностується як дегуманізація політики, та криза (а то й навіть кінець) самої філософії, яка втрачає довіру до себе. В першу чергу, йдеться про кризу раціоналістичної та систематичної філософії, яка традиційно вважалася основою для інших сфер культури.

Доволі дискусійним є питання про початки постсучасності. Початок постмодерної епохи датують по-різному. Вважається, що вперше термін «постмодерн» було вжито в книзі Р. Панвіца «Криза європейської культури». Проводячи рефлексію над філософією Ф. Ніцше, автор розглядає постмодерн як спосіб виходу Європи з культурної кризи, в яку вона

потратила з вини модернізму.

Розглядаючи початки постмодернізму часто згадують також англійського історика Арнольда Тойнбі, який вживає термін «постмодернізм» у відомій праці «Дослідження історії». За версією А. Тойнбі, епоха постмодерну починається 1875 року з відкриттям другого закону термодинаміки.

Більш точну дату початку постмодерну, а саме 15 червня 1972 року, подав американський архітектор Ч. Дженкс. Саме в цей день в американському місті Сент-Льюїс було зруйновано квартал, який вважався найбільш яскравим прикладом модернізму і авангардизму в архітектурі.

При цьому можна зустріти твердження, що постмодерн є притаманний не лише сучасній епосі. У. Еко твердить, що постмодерн – це особливий духовний стан, який характерний різним культурним епохам на етапі їхнього завершення. Слід згадати відоме його твердження про те, що у кожної епохи є свій постмодерн.

Постмодерн не є однорідним. Так, наприклад, відомий соціолог Скот Леш виокремлює два типи постмодерну – це основний та опозиційний постмодерн. Основний передбачає «імплозію культурного» та «відмову від авангарду»; опозиційний, у свою чергу, характеризується надаванням переваги для проблематизації реальності як образу. Постмодерн першого типу створює фіксовану позицію для суб'єкта і фактично вибудовує певну нову соціальну ієрархію, яка однак заснована на принципі «розрізнення». Натомість, постмодерн другого типу, згідно із С. Лешом, сприяє відкритості позиції суб'єкта, а також впроваджує толерантність до всієї різноманітності позицій. Крім цього, порівнюючи два типи постмодерну, вчений звертає увагу на низку інших відмінностей між ними, а саме: (1) постмодерн першого типу сприяє подальшому пануванню нового середнього класу; постмодерн же другого типу характеризується тенденцією формувати нові ідентичності для різних груп середнього класу; (2) постмодерн першого типу пропагує споживацькі цінності; постмодерн другого класу стимулює децентралізований опір робітників. А також, ці два постмодерни по-різному формують та впорядковують соціальний простір – зокрема, міське середовище: постмодерн першого типу орієнтований на індивідуалістичний, орнаменталістський та історично зумовлений стиль, натомість для постмодерна другого типу характерна орієнтація на відновлення спільнот та середньовічного «лабіринту» вулиць. Скот Леш вказує також соціально-політичні наслідки своєрідного протиставлення двох типів постмодерну. Одним із наслідків є поява нового реструктуризованого режиму накопичення капіталу, що отримав назву «пост-фордизм». З цього приводу, С. Леш пише таке: «Перехід до «пост-фордизму» (або кінець «організованого капіталізму») передбачає відмову від масового виробництва і масового споживання – це перехід до економіки, яка заснована на інформації та сфері послуг, а також скорочення робітничого класу та його подальша фрагментація так само, як і фрагментація опозиції в децентралізованих соціальних рухах, відновлення індивідуалізму – в його тетчерівській або рейганівській формах» [7, с. 50]. Політичні наслідки суперечностей між двома типами постмодерну проявляються, зокрема, у тому, що постмодерн першого типу тяжіє до ринкової економіки, а постмодерн другого типу – до комунітаризму.

В постмодерному дискурсі можемо виокремити декілька основних ідей:

1. Текстуалізація світу – світ сприймається як текст. Ж. Деріда стверджує, що ніщо не існує поза текстом. Ця думка є визначальною для постмодернізму. Доволі чітко її представляє український дослідник В. Єшкілев, який зазначає: «...Всі ці держави, всі ці зв'язки, вся ця комунікація мешкає в тому домі, який називається «текст»... Порівняно з цим текстом, який є вже власним царством, власною імперією із своїми законами, своїми знаками і символами, – всі ці вкраплення, більш або менш конотовані з поняттям «реальність», вони виступають тільки як цитати, гіперцитати, складні цитати, дуже складні цитати» [6]. Для опису реальності в рамках постмодернізму використовуються поняття «наратив», «текстуальність», «інтертекстуальність».

2. «Смерть суб'єкта». Оскільки усе розуміється як текст, то суб'єкт існує всередині тексту. Більше того, суб'єкт поглинається текстом. Людина постає як набір різних ідентичностей, що прив'язані до тих чи інших локально-культурних умов чи соціально-політичних контекстів. Доволі вдало становище людини в умовах постмодерну представив З. Бауман, стверджуючи, що хронічним атрибутом «постсучасного» стилю життя виявляється непослідовність дій, фрагментаризація і епізодичність різних форм активності суб'єктів. Відповідно до цього, суб'єкт перестає ставитися до себе як до чогось постійного, а постмодерні суспільства характеризуються постійним рухом, різноманітністю, змінами (сучасний «номадизм» у розумінні Ж. Делеза і Ф. Гватарі).

3. Децентралізація. В рамках постмодернізму стверджується необхідність відмовитися від європоцентризму (західну культуру, зокрема, критикують за етноцентризм, універсалізм, логоцентризм та ін.). (Пост)сучасна соціально-політична і культурна дійсність характеризується поліцентричністю, з'являється феномен постколоніалізму.

4. «Постмодерна чуттєвість». Постмодернізм характеризується розчаруванням в ідеалах Просвітництва. Зокрема, висловлюється недовіра до Розуму, заперечуються причинно-наслідкові зв'язки та існування ціннісних абсолютів.

Постмодерна ситуація характеризується також тим, що зникають традиційні авторитети. На зміну інтелектуалам та політикам приходять спортсмени, артисти, шоумени. Досить вдало це представив італійський семіотик Умберто Еко в есеї «Очі дуче», в якому розповідає про те, як він народився. Коли лікар, який приймав пологи, здійснив необхідні чини, він подивився на результати своїх дій і промовив до матері філософа: «Подивіться, які у нього очі. Він схожий на Дуче!». Однак цю історію Умберто Еко розповідав для того, щоб окреслити певний феномен сучасної культури. Він писав: «Я задаю собі питання, що сьогодні улесливий лікар міг би сказати жінці, що народила дитину. Що плід її утроби схожий на Берлусконі. У цьому випадку він би приніс для неї неспокій, стан депресії... Лікар зі здоровим глуздом скорше порівняв би новонародженого з яким-небудь телевізійним персонажем і сказав би, що у малюка проникливі очі журналіста Бруно Веспі, глиbokість думки популярного телеведучого Паоло Боноліса, посмішка актора Крістіана де Сіка». Кожна епоха, на думку У. Еко породжує власні міфи. Раніше міфом був «Державний Муж», сьогоднішня епоха міфом зробила Мужа Телевізійного.

Слід звернути увагу також на те, що постмодерне мислення є непослідовним. Ця непослідовність проявляється, зокрема, в наступному: (1) стверджуючи кінець філософії, постмодерн сам філософує, лише применшуючи завдання і вимоги філософії; (2) оголошує кінець будь-якої ідеології, але робить це фактично з позиції власної ідеології; (3) виступає за деміфологізацію цінностей західної культури, але тим самим творить власні міфи; (4) утверджуючи принцип толерантності, але нетолерантно ставиться до модерну, який заперечує і відкидає; (5) заперечує європейський гуманізм, але разом з тим приписує людині свободу морального вибору; (6) заперечує сенс історії, але фактично стверджує сенс переходу від модерну до постмодерну. До цього можемо додати також суперечності, які виявляє Оксана Пахльовська: «Постмодернізм проповідує відсутність культу, але сам імперативно нав'язує культ відсутності культу», «постмодернізм проголошує десакралізацію, але сам сакралізує десакралізацію» [9].

В дискусіях про сутність та характерні риси постмодерну не всі вчені погоджуються із тим, що постмодерн – це якісно новий стан суспільства і культури. Так, наприклад, відомий англійський соціолог Ентоні Гіденс стверджує, що постмодерн є нічим іншим як радикалізацією модерну, або, іншими словами, – певним «вищим модерном». Зокрема, він виокремлює джерела радикалізації модерну: по-перше, це зростання рефлексії й саморефлексії та зміна системи цінностей людини; по-друге, глобалізація та її наслідки, зменшення ролі національних держав та поява транснаціональних структур та інформаційних систем; по-третє, крах еволюціонізму, зникнення історичної телеології; по-четверте, втрата Заходом своєї привілейованої позиції. При цьому, кожен, хто стверджує про

перехід від модерну до постмодерну як про сутнісні риси, напропає на значні труднощі та суперечності, оскільки повинен визнати, що історія має логічну послідовність, що заперечується постмодерним мисленням.

Згідно із Е. Гіденсом, модерн приносить нову форму рефлексивності. Загалом, рефлексивність розуміється ним як основна характеристика будь-якої діяльності людини. Рефлексивність сучасного соціального життя обумовлюється тим, що соціальна практика постійно перевіряється, перетворюється з огляду на інформацію, що надходить, таким чином змінюючи свій характер. Це пов'язується також із тим, що модерн починає протиставлятися традиції, замінюючи її розумом. Останній вселяв надію на те, що буде подолано диктат традиції і здобуто більшої впевненості, ніж її давали традиційні догми. Однак ця надія не справдилася, оскільки рефлексивність модерну підриває позиції самого розуму. Саме через те, твердить англійський соціолог, ми сьогодні живемо в світі, який цілком конституційований через рефлексивно застосоване знання, і ніколи не можемо бути впевнені в тому, що будь-який його елемент не буде колись переглянуто.

Що стосується політики, то, на думку Е. Гіденса, зміна позиції національних держав, що зумовлено появою на низькому рівні нових форм місцевих організацій, а над ними – міжнародних організацій більш високого рангу, зумовить виникнення нових форм участі, які здатні вплинути на розширення самоуправління в рамках корпорації, в місцевих об'єднаннях, демократизації мас-медіа та різноманітних транснаціональних об'єднань.

Осмилення суті постмодерну представив відомий французький філософ Жан-Франсуа Ліотар в праці «Ситуація постмодерну». Постсучасність пов'язується із ситуацією «заходу метанарацій». Метанарація (метарозповідь, велика історія) – це поняття, яке фіксує в своєму змісті феномен існування концепцій, що претендують на універсальність, домінування в культурі, і легітимізують знання, соціальні інститути, певний спосіб мислення. Панування «великих оповідей» було характерне для епохи модерну. Метанарації, відповідно, розглядаються як ідеологія Нового часу і Просвітництва. Сучасність же, згідно із Ж.-Ф. Ліотаром, характеризується критикою просвітницьких ідеалів, а також пошуком альтернативних способів організації знання, соціального та політичного порядку, а також механізмів забезпечення легітимності соціальних і політичних інституцій.

У цьому сенсі сучасна політична філософія може розумітися як певна реакція на ситуацію «заходу метанарацій». Осмислюється те, яким чином проявляється зникнення «великих історій» з політичного світу та якими є наслідки цього, в першу чергу, для людини. Результатом цих рефлексій постають спроби розробити методологічні підходи, які б дозволяли схоплювати нові феномени політичного світу, а також намагання представити нові концепції політичного, які б заклали основи політики, що не буде спотворювати буття людини в політичному світі.

В філософській творчості Ж.-Ф. Ліотара піднімаються також проблеми зі сфери політичної філософії. Вплив на його філософію мало ангажування в політику. Зокрема, разом із відомим постмраксистом Корнеліусом Касторіадісом вступив до ліворадикальної групи «Соціалізм або варварство». Пізніше заснував свою власну організацію «Рух 22 березня». Завжди був активною публічною особою.

В пізніх працях Ж.-Ф. Ліотар звертається до проблеми справедливості та демократії. Намагається з'ясувати, яким чином ці проблеми вирішуються в умовах «заходу метанарацій». Одним з основних понять Ліотарівської політичної філософії є поняття «суперечки» (конфлікту, суперечки). Політичний світ розуміється як світ конфліктів та суперечок, які по суті є боротьбою «до смерті». Суперечки не можна подолати компромісом. Цим характеризується політика ідеологій, які намагаються представляти певну цілісність. Постмодерна ситуація вимагає від нас відмовитися від ідеї «цілісності», що означає звернення до мікрополітики. Проблему справедливості Ж.-Ф. Ліотар розглядає, відсилаючись до концепції мовних ігор Л. Вітгенштейна. Твердить, що справедливість – це така мовна гра, яка полягає на слуханні інших, тобто вона вимагає приймати до уваги

іншого. Іншими словами, справедливість представляється Ж.-Ф. Ліотаром як інтерсуб'єктивний діалог між тими, хто зацікавлений у бутті разом.

Вже зазначали вище, що постмодерна ситуація впливає на характер соціально-політичного світу. Філософи намагаються по-новому представити політичний порядок. Одну із спроб здійснити це знаходимо в концепції ризоми Ж. Делеза і Ф. Гватарі, яка репрезентована, зокрема, в їхній праці «Тисяча плато». Прагнення представити нове бачення політики в працях Ж. Делеза і Ф. Гватарі пов'язане із їх намаганням осмислити події травня 1968 року, які, на їхню думку, демонструють нездатність як марксизму, так і структуралізму осмислювати політичні процеси. А тому, ставлять завдання розвинути нові способи аналізу політики, впровадити нові концепти, які оживлять політичний дискурс.

Ризома (в перекладі – кореневище) – це один із основних термінів, що використовується в постмодерному дискурсі, яким позначають принципово позаструктурний та нелінійний спосіб організації цілісності. Ризома передбачає те, що семіотичні ланки різної природи поєднуються тут із надзвичайно різними способами кодування – біологічними, політичними, економічними тощо, що, у свою чергу, зумовлює не просто різні режими знаків, але й різні порядки речей. Ризома характеризується множинністю та відсутністю єдності. Згідно із французькими мислителями, у множинності немає ані суб'єкта, ані об'єкта, є лише визначення, величини, виміри, здатні рости лиш тоді, коли множинність змінює свою природу. Множинність також характеризується детериторіалізацією. Таким чином, можемо ствердити, що ризома привносить новий принцип картографування соціально-політичного світу. Карта, що постає в результаті здійснює певний експеримент над реальним, вона його конструює (забігаючи наперед, згадаймо Ж. Бодріяра, який також твердив, що відтепер територія більше ані передує карті, ані живе довше за неї, але карта передує території).

Ризома протиставляється деревоподібним системам, які є ієрархічними та включають в себе центри позначення та суб'єктивації. Таким ієрархічним центрованим системам сьогодні протиставляються ацентровані системи, в яких локальні операції координуються, а кінцевий результат синхронізується назалежно від центральної інстанції.

Крім цього, Ж. Делез і Ф. Гватарі подають наступні характеристики ризоми:

- ризома впроваджує в гру різноманітні режими знаків і навіть стани не-знаків;
- ризома твориться з ліній сегментарності, стратифікації як вимірів, ліній детериторіалізації як її максимального виміру;
- ризома діє завдяки варіації, експансії, завоюванню;
- ризома не починається і не закінчується, вона завжди поміж речей, між-буття.

Ризоматика в працях Ж. Делеза і Ф. Гватарі проявляється в Мікрополітиці. Поняття ризоми також має наблизити нам розуміння суті номадології, яка протиставляється історії. Номадологічний проект в політичному аспекті спрямований на те, аби знайти альтернативу Державі. В статті «Трактат про номадологію» Ж. Делез і Ф. Гватарі звертають увагу на світовідчуття номада. Зауважують, зокрема, що номад є принципово детериторіалізований. Рівний простір кочівників є гетерогенним полем, яке відповідає особливому типу множинності; це простір, який можна експлуатувати, лише подорожуючи по ньому. Саме через призму номадизму, мислителі здійснюють спробу зрозуміти сучасну політику. Відповідно до цього, філософія Ж. Делеза і Ф. Гватарі прагне звернути нашу увагу на можливість творчості в політичних діях. Тим самим, вони прагнуть вказати на радикально відмінний досвід політичного простору та спосіб здійснення політики.

Одним із найвідоміших філософів, яких відносили до постмодерністів, був Жак Дерріда. В його творчості здійснюється ревізія класичної європейської філософської традиції. Здійснює це, застосовуючи деконструкцію – акт руйнування структури з метою показати її кістяк.

Серед політичних праць Ж. Дерріди можемо назвати, в першу чергу, «Привиди Маркса», «Маркс і сини», «Політики дружби». В першій з них філософ здійснює детальний аналіз праць К. Маркса і на основі цього проводить своєрідну деконструкцію марксизму.

Ж. Дерріду цікавить, в першу чергу, сприйняття ідей К. Маркса після його смерті. Сама назва «Привиди Маркса» відсилає до відомої фрази з «Маніфесту комуністичної партії» К. Маркса і Ф. Енгельса – «Привид блукає по Європі. Привид комунізму». Загалом, Ж. Дерріда намагається показати марксизм як «Іншого» ліберальній демократії, піддаючи при цьому деконструкції етично-політичного виміру марксизму, а також його есхатологічні та телеологічні елементи. На основі цього закликав до створення нового Інтернаціоналу, який здатен буде змінити міжнародне право.

Радикальну критику (пост)сучасного політичного та соціального порядку представляє в своїх працях Ж. Бодріяр («Суспільство споживання», «Символічний обмін і смерть», «Симулякри і симуляція», «В тіні мовчазної більшості», «Америка» та ін.). Одним з центральних термінів у філософії Ж. Бодріяра є «симулякр». Цей термін загалом сягає давньогрецької філософії. З'являється він у Платона у значенні «копія копії». В постмодерністський дискурс був введений Ж. Батаєм. На думку Ж. Бодріяра сучасна симуляція починається з принципу заперечення еквівалентності знаку та реальності, заперечення знаку як цінності, заперечення будь-якої референції.

Симулякри породжують феномен маси. Маси визначаються як мовчазна більшість, чорна дірка, що поглинає соціальне. Маси тяжіють до фізичної та статичної форми, яка є одночасно не-соціальною та над-соціальною.

Маси, на думку Ж. Бодріяра не можуть бути керованими жодною політичною владою. Маси також породжують ілюзії влади. Як твердить філософ, функціонування усіх сучасних політичних та соціальних систем прищеплено на тілі цієї істоти мас. Крім того, маси не можуть бути нічим і ніде представлені. Вони існують поза демократичною репрезентацією. Однією з рис мас є те, що вони парадоксальним чином поєднують в собі надкерованість та катастрофічну загрозу тотальної дерегуляції.

Ж. Бодріяр твердить, що маси не можна збити зі шляху або містифікувати, оскільки вони нікуди не рухаються і нічим не зайняті. Маси поглинають усю енергію та інформацію, розчиняють при цьому усе соціальне та антисоціальне. Маси дають тавтологічні відповіді на всі запитання, оскільки вони мовчать – вони мовчазні, мов звірі.

Висновки. Постмодерн зумовлює нові способи осмислення політичного світу. Разом з тим, мислителі, які критично ставляться до постмодерної філософії, стверджують, що постмодерністи інколи самі не розуміють того, що пишуть (можемо згадати в цьому контексті відому аферу А. Сокаля, американського фізика, який опублікував в журналі «Social Text» статтю, що була лише набором модних постмодерних термінів, але не несла ніякого змісту. При цьому постмодерністи прийняли її серйозно і не виявили, що фізик з них просто глузує). А тому філософія (в тому числі й політична) радше переживає кризу, аніж оживлюється через впровадження в дискурс осмислення політичних феноменів нових концептів. Тим не менше, важливим аспектом постмодерної політичної філософії є те, що вона намагається впровадити нові перспективи розгляду політичного світу, які будуть чутливими до того, що є в ньому прихованим та спотвореним.

Список використаних джерел і літератури

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодріяр. – К. : Основи, 2004. – 230 с.
2. Бодрийар Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального / Ж. Бодрийар. – Екатеринбург, 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.anthropology.ru/ru/texts/baudrill/silent.html>
3. Вельш В. Наш постмодерний модерн / В. Вельш. – К. : Альтерпрес, 2004. – 328 с.
4. Делёз Ж., Гваттари Ф. Тысяча плато. Капитализм и шизофрения / Ж. Делёз, Ф. Гваттари. – Екатеринбург : У-Фактория; М. : Астрель, 2010. – 895 с.
5. Деррида Ж. Призраки Маркса / Ж. Деррида. – М. : Logos altera, 2006. – 254 с.
6. Єшкілев В. Постмодерністична «машина вживання» і українська культурна традиція / В. Єшкілев // І. – 2000. – № 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/jeshkilev.htm>

7. Леш С. Соціологія постмодернізму / С. Леш. – Львів: Кальварія, 2003. – 344 с.
8. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар. – Спб. : Алетейя, 1998. – 160 с.
9. Ситуація постмодерну в Україні (Круглий стіл). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ktm.ukma.kiev.ua/2001/6/postmodern.html>
10. Bronk A. Zrozumieć świat współczesny / A. Bronk. – Lublin : TN KUL, 1998. – 335 s.
11. Giddens A. The consequences of modernity / A. Giddens. – Stanford : Stanford University Press, 1991. – 188 p.
12. Malpas S. The Postmodern / S. Malpas. – London, New York : Routledge, 2005. – 148 p.